

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У СТУДЕНТІВ «НЕМОВНИХ» СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Старовойт Т.П., Григоренко Т.О.

Національний аерокосмічний університет імені М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

У статті наведено дослідження особливостей мотивації до вивчення англійської мови у студентів «немовних» спеціальностей. Проаналізовано підходи стосовно мотивації навчання студентів та її значення у навчанні англійської мови. Описано мотиви, які відіграють провідну роль у вивченні англійської мови. Виявлено значення базових психологічних потреб у автономності, компетентності та пов'язаності з іншими людьми у забезпеченні мотивації при вивченні англійської мови. Показано відмінності у мотивації між студентами з високим та низьким рівнем успішності у вивченні англійської мови.

Ключові слова: мотивація навчання; мотиви навчання, базові психологічні потреби, англійська мова, успішність навчання.

Постановка проблеми. На даний час Україна знаходиться серед країн із помірним рівнем знання англійської мови, про що свідчать результати рейтингу EF English Proficiency Index [9]. Разом з тим вільне володіння англійською мовою є запорукою конкурентоспроможності фахівця у сучасному світі, саме тому виникає необхідність удосконалення викладання англійської мови у вищих навчальних закладах. Особливо це актуально для студентів так званих «немовних» спеціальностей, для яких вивчення мови подекуди є другорядним у порівнянні із профільними предметами. Крім того, ставлення до англійської мови пов'язане з її специфікою як навчальної дисципліни [2, 5, 8]. Адже по суті, як зазначає І.О. Зимня, на відміну від інших навчальних дисциплін вона не має свого предмету, тобто не дає студенту нових знань про оточуючий світ [5]. Основним об'єктом навчання у випадку викладання іноземної мови є безпосередньо мовна діяльність, що робить вивчення мови безмежним та навіть безкінечним процесом. Усе це може призводити до послаблення мотивації та відповідно до зниження якості мовної підготовки студентів.

Аналіз останніх досліджень за темою. Зусилля викладача у процесі навчання англійській мові тільки тоді будуть успішними, коли будуть узгодженими з мотиваційною основою процесу навчання. Погодимось з відомою дослідницею мотивації А.К. Марковою, що розуміння мотиваційної основи конкретного процесу навчання є рівносильним знанню рушійної сили цього процесу [7]. Стосовно англійської мови, за даними О.В. Ліпатової [6], орієнтованість на актуалізацію переважаючих мотивів під час викладання англійської мови призводить до значного посилення інтересу, розширення суб'єктивних смислів вивчення мови та підвищення якості навчання. За результатами дослідження цього ж автора, для російських студентів переважаючими мотивами вивчення англійської мови стали можливість працевлаштування, побудови кар'єри, досягнення престижу [6]. Українською дослідницею Н.О. Арістовою було визначено чотири рівні сформованості мотивації при вивченні англійської мови студентами нелінгвістичних спеціальностей [1]. Перший рівень означає відсутність мотивації, яку автор визначає як негативну

внутрішню мотивацію навчання. Другий рівень – низька мотивація навчання або негативна зовнішня мотивація навчання, яка знаходиться поза навчальною діяльністю студентів. Третій рівень – середня мотивація, яка означає позитивну зовнішню мотивацію навчання, що знаходиться поза навчальною діяльністю. Четвертий рівень – висока мотивація, тобто позитивна внутрішня мотивація навчання, яка закладена в навчальну діяльність студентів [1].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. У існуючих дослідженнях мотивації до вивчення іноземної мови у студентів «немовних» спеціальностей не урахують сучасні напрацювання у психології мотивації, де саме поняття «навчальна мотивація» значно розширюється [3, 4]. Вона розглядається не просто як висока та низька зацікавленість, а трактується як система чинників, які ініціюють та регулюють навчальну діяльність. При цьому вважається, що одні чинники є запоруками діяльності, а інші опосередковують вплив перших на наполегливість і досягнення [3, 4]

Таким чином, з урахуванням сучасних концепцій мотивації навчання, доцільним є визначення особливостей мотивації до вивчення англійської мови у студентів «немовних» спеціальностей

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає у визначенні особливостей мотивації до вивчення англійської мови у студентів «немовних» спеціальностей; виявленні мотиваційних чинників, які відрізняють успішних студентів від неуспішних, та визначенні джерел мотивації при вивченні англійської мови.

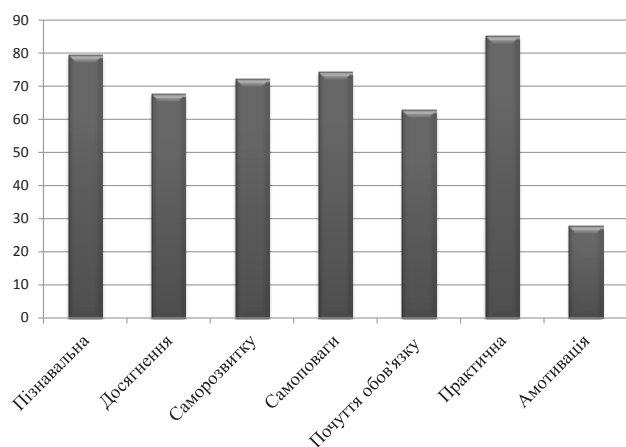
У дослідницьку вибірку увійшли студенти другого-четвертого курсів технічних та економічного факультету Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут». Загальний об'єм вибірки склав 76 осіб.

Методи дослідження: 1) методика діагностики мотивів навчальної діяльності студентів (Т.О. Гордєєва, Е.М. Осін, О.О. Сичов) [4], яка дозволила виявити сім основних мотивів вивчення англійської мови: *пізнавальний* – прагнення дізнатися щось нове, зрозуміти предмет; *досягнення* – прагнення домагатися максимально високих результатів у навчанні, відчувати задоволення

в процесі вирішення важких завдань; *саморозвитку* – прагнення до розвитку своїх здібностей, свого потенціалу в рамках навчальної діяльності, досягненню відчуття майстерності й компетентності; *самоповаги* – бажання вчитися заради відчуття власної значущості та підвищення самооцінки за рахунок досягнень у навчанні; *почуття обов'язку* – спонукання до навчання, обумовлене відчуттям сорому і почуття обов'язку перед собою та іншими значущими людьми; *практичний* – прагнення навчатися задля того, щоб досягти певних цілей у майбутньому або щоб уникнути можливих проблем; *амотивація* – відсутність інтересу і відчуття осмисленості навчальної діяльності»; 2) *методика базових психологічних потреб в університеті* (Т.О. Гордєєва, Є.М. Осін, О.О. Сичов) [4]. У основі даної методики лежить теорія самодетермінації Е. Десі і Р. Райана [3]. Вона вимірює базові потреби в автономії, компетентності та пов'язаності з іншими людьми і використовувалася для діагностики джерел навчальної мотивації студентів. *Потреба в автономії* – це потреба в наявності вибору і самодетермінації власної поведінки. Під *потребою в компетентності* розуміється прагнення бути ефективним, справлятися із завданнями оптимального рівня труднощі. *Потреба в пов'язаності (relatedness)* з іншими людьми означає бажання мати надійний зв'язок зі значимими людьми, бути зрозумілим і прийнятим ними [3].

Математико-статистична обробка отриманих даних здійснювалася за допомогою непараметричного критерію пошуку відмінностей між двома групами – U-критерієм Манна-Уїтні та кореляційним аналізом за Спірменом. Комп'ютерна обробка результатів проводилася у програмі SPSS 17.0.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виявлено особливості мотивації при вивченні англійської мови у студентів «немовних» спеціальностей. Результати показано на рисунку 1.

Види мотивації навчання
Рис. 1. Особливості мотивації до вивчення англійської мови у студентів «немовних» спеціальностей

Аналіз даних, наведених на рис. 1 свідчить, що домінуючим типом мотивації при вивченні англійської мови у студентів є практична мотивація. На другому місці знаходиться пізнавальна мотивація, на третьому – мотивація самопова-

ги та саморозвитку, на четвертому – мотивація досягнення та почуття обов'язку. І найменше у структурі мотивації представлена амотивація. Отже, на думку студентів, найсуттєвішою причиною вивчення англійської мови є прагнення отримати в майбутньому більш престижну роботу та бути високооплачуваним фахівцем. Саме тому вивчення англійської мови має для них значущість та набуває особистісного сенсу, про що свідчить низький рівень амотивації.

Визначено відмінності у мотивації навчання та базових психологічних потребах між студентами з високим (n=24) та низьким (n=10) рівнем успішності у вивченні англійської мови (за результатами навчання у осінньому семестрі 2015-2016 навчального року). Результати представлені у таблиці 1.

Таблиця 1

Відмінності у мотивації навчання та базових психологічних потребах між студентами з високим та низьким рівнем успішності у вивченні англійської мови

Мотивація та базові потреби	Середній ранг у групі		Значення U-критерію Манна-Уїтні	Рівень значущості p
	1	2		
Мотивація досягнення	10	22	46	0,003
Автономія	12,5	20,8	70	0,033
Компетентність	13,5	20,4	66	0,023
Пов'язаність	12,5	20,8	72	0,039

Примітка: 1 – група студентів з низьким рівнем успішності у вивченні англійської мови; 2 – група студентів з високим рівнем успішності у вивченні англійської мови

На основі результатів порівняння можна стверджувати, що студенти з високим рівнем успішності у вивченні англійської мови характеризуються більш високим рівнем мотивації досягнення. Тобто вони навчаються заради задоволення, котре отримують, коли переважають самих себе у досягненнях. Та отримують задоволення від вирішення складних навчальних завдань під час вивчення англійської мови.

Крім того, у студентів з високою успішністю на більш високому рівні задоволені базові психологічні потреби у автономії, компетентності та пов'язаності з іншими людьми (викладачами). Автономія означає, що на заняттях з англійської мови вони відчувають, що мають можливість вибирати ті завдання та форми діяльності, які для них найбільш цікаві. І те, що доводиться робити в процесі навчання, вони роблять тому, що це для них цікаво і важливо.

Ще однією важливою потребою, задоволеністю якої є вищою у студентів з високою успішністю є потреба у компетентності, тобто відчуття власної спроможності справлятися з різними навчальними ситуаціями та досягати успіху у вивченні англійської мови.

Потреба в пов'язаності (relatedness) з іншими людьми бажання мати надійний зв'язок зі значимими людьми, знаходити з ними порозуміння та бути прийнятими. Стосовно англійської мови це означає, що студенти з високим рівнем успішності оцінюють своє спілкування з викладачем як більш «тепле». Вони відчувають, що викладач з повагою

ставиться до їх інтересів, урахує їх бажання та почуття. І вони добре ладнають з викладачем.

Крім того, виявлено статистично достовірні відмінності у відсотку пропусків навчальних занять між студентами з високим та низьким рівнем успішності у вивченні англійської мови ($U=2$ за $p=0,001$). Це означає, що студенти з низьким рівнем успішності частіше пропускають заняття, із чого випливає закономірний висновок – щоб досягти успіху в освоєнні англійської мови, потрібно приділяти їй час.

Отже, студенти з високим рівнем успішності, на відміну від неуспішних, бачать себе більш вільними та незалежними при вивченні англійської мови. І відчувають спроможними досягти успішності та впоратися із складними завданнями, а також краще знаходять спільну мову з викладачем. Таким чином, навчальне середовище, яке сприяє задоволенню базових психологічних потреб у автономії, компетентності та пов'язаності з іншими людьми виступає у якості важливого джерела досягнення успішності при вивченні англійської мови.

Визначено також зв'язок між мотивами навчальної діяльності студентів та задоволенням їх базових потреб. Результати подано у таблиці 2.

Таблиця 2

Зв'язок між базовими психологічними потребами в університеті та мотивацією до вивчення англійської мови

Базові психологічні потреби	Мотивація, з якою корелює
Автономія	Не виявлено значущих зв'язків
Компетентність	Досягнення (0,539**) Почуття обов'язку (0,317**) Саморозвитку (0,299**) Самоповаги (0,281*)
Пов'язаність з іншими людьми (викладачами)	Саморозвитку (0,593**) Пізнавальна (0,463**) Досягнення (0,387**) Самоповаги (0,316**)

Примітка: ** $p=0,01$; * $p=0,05$

Аналіз кореляцій свідчить, що джерелами мотивації при вивченні англійської мови є задоволення потреб у компетентності та пов'язаності з іншими людьми, тобто викладачами. Зокрема, потреба у компетентності пов'язана з мотивацією досягнення, саморозвитку, самоповаги та почуття обов'язку. Таким чином, задоволення потреби у компетентності позитивно пов'язане з прагненням домагатися максимально високих результатів при вивченні англійської мови, відчувати задоволення

в процесі вирішення важких завдань; прагненням до розвитку своїх здібностей, потенціалу в рамках навчальної діяльності, навчатись заради відчуття власної значущості та підвищення самооцінки за рахунок досягнень у навчанні. Обумовлене відчуттям сорому і почуття обов'язку перед собою та іншими значущими людьми.

Потреба у пов'язаності з іншими людьми корелює з пізнавальним мотивом, мотивом досягнення, саморозвитку та самоповаги. При цьому найбільш сильний зв'язок виявлено з мотивацією саморозвитку. Отже, якщо студент відчуває, що викладач урахує його почуття та побажання, ставиться з повагою до його інтересів, то це стимулює мотивацію до саморозвитку, а саме: прагнення до розвитку своїх здібностей, потенціалу в рамках вивчення англійської мови, досягненню відчуття майстерності й компетентності.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальшого розвитку в цьому напрямку. Переважаючим типом мотивації до вивчення англійської мови у студентів «немовних» спеціальностей є практична мотивація, тобто прагнення у майбутньому отримати більш престижну роботу та стати високооплачуваним фахівцем.

Студенти, які мають високий рівень академічної успішності у вивченні англійської мови характеризуються більш високим рівнем мотивації досягнення. Вони більш сильно хочуть досягти максимально високих результатів у навчанні та відчувають задоволення в процесі вирішення складних завдань. У них на більш високому рівні знаходиться задоволення базових психологічних потреб у автономності, компетентності та пов'язаності зі значущими людьми (викладачами).

Джерелами мотивації при вивченні англійської мови є задоволення базових потреб у компетентності та пов'язаності з іншими людьми.

Перспективною подальших досліджень є вивчення когнітивних предикторів мотивації навчальної діяльності студентів, наприклад, імпліцитних уявлень про можливість розвитку власного інтелекту та особистості у процесі освоєння англійської мови; академічного контролю та академічної самоефективності; атрибутивних стилів, та визначення їх ролі у забезпеченні успішності при вивченні англійської мови. Крім того, важливим видається дослідження особливостей вольової саморегуляції, самоконтролю, цілеспрямованості, наполегливості у студентів при вивченні англійської мови. Та розробка рекомендацій стосовно активізації мотивації та підвищення якості викладання англійської мови для студентів «немовних» спеціальностей.

Список літератури:

1. Арістова Н. О. Формування мотивації вивчення іноземної мови у студентів вищих нелінгвістичних навчальних закладів: автореф. дис. ... к-та пед. наук / Н. О. Арістова, Київ, 2008. – 21 с.
2. Барановская Т. А. Особенности изучения иностранного языка / Т. А. Барановская // Современные наукоемкие технологии. – 2011. – № 1 – С. 53-55.
3. Гордеева Т. О. Теория самодетерминации: настоящее и будущее. Часть 1: Проблемы развития теории [Электронный ресурс] / Т. О. Гордеева // Психологические исследования: электрон. науч. журн. – 2010. – № 4 (12). Режим доступа: <http://psystudy.ru/index.php/num/2010n4-12/343-gordeeva12.html>
4. Гордеева Т. О. Мотивация учебной деятельности школьников и студентов: структура, механизмы, условия развития: дис. ... д-ра психол. наук / Т. О. Гордеева. – М.: МГУ им. М. В. Ломоносова, 2013. – 444 с.
5. Зимняя И. А. Психология обучения иностранным языкам в школе / И. А. Зимняя. – М.: Просвещение, 1991. – 222 с.

6. Липатова О. В. Мотивационно-смысловые особенности изучения английского языка современными студентами: дис. ... к-та психол. наук / О. В. Липатова. – Москва, 2003. – 192 с.
7. Маркова А. К. Формирование мотивов учения / Маркова А. К., Матис Т. А., Орлов А. Б. – М.: Просвещение, 1990. – 192 с.
8. Тумакова Н. А. К вопросу о роли мотивации в обучении иностранному языку в вузе [Текст] / Н. А. Тумакова, Ю. А. Ткаченко // Молодой ученый. 2015. – № 6. – С. 705-707.
9. EF ENGLISH PROFICIENCY INDEX // Электронный ресурс. Режим доступа: <http://www.ef.edu/epi>

Старовойт Т.П., Григоренко Т.О.

Национальный аэрокосмический университет имени Н.Е. Жуковского
«Харьковский авиационный институт»

ОСОБЕННОСТИ МОТИВАЦИИ К ИЗУЧЕНИЮ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА У СТУДЕНТОВ «НЕЯЗЫКОВЫХ» СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ

Аннотация

В статье приведено исследование особенностей мотивации к изучению английского языка у студентов «неязыковых» специальностей. Проанализированы подходы к мотивации обучения студентов и ее значение в обучении английскому языку. Описаны мотивы, играющие ведущую роль в изучении английского языка. Выявлено значение базовых психологических потребностей в автономности, компетентности и связанности с другими людьми в обеспечении мотивации при изучении английского языка. Показано различия в мотивации между студентами с высоким и низким уровнем успешности в изучении английского языка.

Ключевые слова: мотивация обучения; мотивы обучения, базовые психологические потребности, английский язык, успешность обучения.

Starovoyt T.P., Hryhorenko T.O.

M.Ye. Zhukovskiy National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute»

THE SPECIFIC FEATURES OF MOTIVATION FOR ENGLISH LANGUAGE STUDYING AMONG THE STUDENTS OF «UNLINGUISTIC» SPECIALITIES

Summary

The article deals with the study of motivation's special features to English language studying among the students of «unlinguistic» specialties. The approaches to students' motivation for studying have been analyzed as well as its role in studying English language. The motives that play the principal role in studying English have been described. The article also determines the significance of basic psychological needs in autonomy, competence, and relatedness in ensuring motivation for English language studying. The differences between motivation of students with high and low levels of progress in studying English have been described.

Keywords: motivation for studying, learning motives, basic psychological needs, English language, academic progress.